

A Pannónia motorkerékpárok kenéstechnikai futópróbája

DR. ZALAI ANDRÁS*

a kémiai tudományok kandidátusa
tud. osztályvezető

FERNEZELYI FERENC*

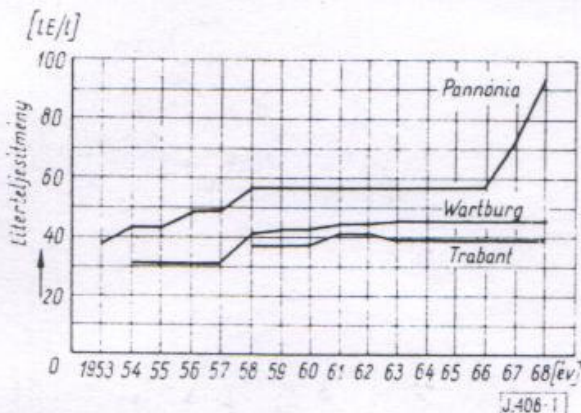
okl. gépészmérnök
tud. munkatárs

A tanulmány az olaj-benzin keverési arány problémáját a kenéstechnikai határigénybevétel oldaláról közelíti meg. Bemutatja a kenéstechnikai határigénybevétel fogalmát és fontosságát. Ismerteti az olaj-benzin keverési arány és a kétütemű Otto-motorok friss-olajkenésének problémakörét, s ezekhez kapcsolódva, a kétütemű motorolajjal szemben támasztott követelményeket.

Részletesen ismerteti a Pannónia motorkerékpárokkal végzett komplex kenéstechnikai futópróbát. Vizsgálja a keverékben levő olajmennyiség csökkentésének műszaki és gazdasági hatásait. Járműtechnikai, kopás- és lerakódásvizsgálat szempontjából elemzi a kapott eredményeket. Kimutatja, hogy a P-10H és P-20 típusú Pannónia motorkerékpárok 1:33-as olaj-benzin keverékkel a kenéstechnikai igénybevételi határ túllépése nélkül üzemeltethetők.

A hazánkban közlekedő kétütemű benzinmotorok az utóbbi években jelentős konstrukciós és gyártástechnológiai fejlődésen mentek keresztül. Az útjainkon nagyszámban közlekedő benzinüzemű kétütemű-motorú járművek literteljesítményének fejlődését az 1. ábrán szemléltetjük. A Pannónia motorok teljesítménye

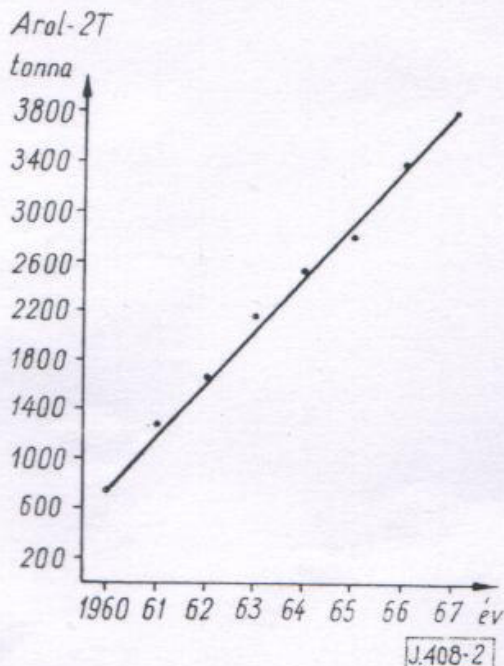
1. ábra. A hazánkban közlekedő benzinüzemű kétütemű motorú járművek literteljesítményének növekedése

pl. az évek során 12-ről 23 lóerőre emelkedett, azonos hengerűrtartalom mellett. A jelenleg épülő autótutak ennek a nagyobb teljesítménynek a kihasználását lehetővé is teszik. Ezért a motorok fajlagos terhelése állandóan tovább növekszik. Ez a terhelésnövekedés természetesen nemcsak a szerkezeti anyagokkal, hanem a kenőolajjal szemben is egyre nagyobb igényt támaszt, a literteljesítmény emelkedésével ugyanis általában együtt emelkedik a motorolaj mechanikai és hőterhelése is. Ezért szükséges az alkalmazott motorolajok állandó és folyamatos fejlesztése. Ezt a kérdést az Országos Kőolaj- és Gázipari Tröszt állandóan szem előtt tartja.

* Magyar Ásványolaj és Földgáz Kísérleti Intézet Motorkísérleti Osztály.

A fejlesztéssel kapcsolatos kísérleti munkát részben a Magyar Ásványolaj és Földgáz Kísérleti Intézet végzi.

A motorolaj fejlesztési program eredményeként 1959-ben megjelent az AROL-2T, a kétütemű motorok speciális olaja, majd 1968-ban a magasabb minőségi szintű AROL-2T. A 2. ábrán a kétütemű motorolaj felhasználásának irányát vázoltuk fel. Látható, hogy a felhasználás a bevezetés óta állandóan és rohamosan növekszik, jelenleg évente több mint 4000 tonna. Kétütemű járműveink döntő többsége (mintegy félmillió motorkerékpár kivételével) 1:33 arányú olaj-benzin keverékkel jár, ez másképpen kifejezve 3%-os keveréknek felel meg. Ha meggondoljuk, hogy keverékkenés esetén a tökéletes kenéshez elvileg ennek egyharmada, tehát

2. ábra. A kétütemű-motorolaj felhasználás trendje

1%-os keverék is elégséges, akkor évente több mint 2000 tonna olajjal és olajégéstermékkel szennyezzük a levegőt. (A felesleges olaj részben elég, részben a kipufogón keresztül eltávozik.) Ennek közegészségügyi és népgazdasági kihatása egyaránt jelentős.

A kétütemű motor- és kenőolajgyártásunk mennyiségi és minőségi fejlődése indokolja [1], hogy a keverési arány kérdésével — legalábbis részlegesen — foglalkozunk.

1. A motor kenéstechnikai határigénybevétele

A teljesítménynövelés a motorok szerkezeti részeiben egyre növekvő igénybevételeket okoz. Az anyagok teherbíróképessége nem korlátlan — így a kenőanyagoké sem — és mivel az igénybevételek egy meghatározott szint fölé nem emelkedhetnek, a további teljesítménynövelés csak az igénybevételek állandó szinten való tartása mellett történhet.

Ha belsőgésű motornál mechanikai (Q_m) és termikus (Q_t) határigénybevételről beszélünk [2], [3], akkor ennek analógiájára a kenéstechnikai határigénybevételről (Q_k) is beszélnünk kell. A kenéstechnikai határigénybevétel alatt az alkalmazott kenőanyag hatékonyságát hosszabb felhasználási időtartamon keresztül megtartja, s a kent mozgó gépelemeknél rendellenes mechanikai károsodások (súrlódási veszteségek, kopások) nem lépnek fel.

A motornak a gyártómű által megadott legnagyobb tartós teljesítményét (P_N) az adott motorra nézve határteljesítménynek tekinthetjük, melyet a motor határigénybevétele (Q_{motor}) korlátoz. Igaz az, hogy

$$P_N = f(\Sigma Q_m, \Sigma Q_t, \Sigma Q_k)$$

A határteljesítmény túllépése a motor egy vagy több helyén üzemzavarhoz vezető túligénybevétel hozhat létre. Így a motor igénybevételi határai meghatározzák a tartósan elérhető teljesítmény nagyságát is. Ezért szükséges és hasznos az igénybevételi határok ismerete — különösen fejlesztésnél; tekintet nélkül arra, hogy konstrukciós, technológiai vagy kenéstechnikai fejlesztésről van szó.

A motorok mechanikai és termikus határigénybevétele ma már többé-kevésbé számítással és méréssel kielégítő pontossággal meghatározható [2], [3]. A kenőanyagok kenéstechnikai határigénybevételének meghatározásánál jórészt kísérletekre vagyunk utalva (pl. kopás- és súrlódásvizsgáló készülékekkel). Még nehezebb a helyzet, ha egy kétütemű motorkerékpár motor kenéstechnikai határigénybevételét szeretnénk meghatározni. Hiszen itt egy ugyanazon kenőanyaggal kell egészen különböző gépelemeken és szerkezeti anyagokon a csúszó-, forgási és gördülősúrlódás csökkentését elérni, rendkívül nagy mechanikai és termikus igénybevételek és részben kedvezőtlen kenési körülmények (keverék-kenés) mellett.

A motorok élettartamát és üzembiztonságát döntően befolyásoló minőségi mutatók (oxidációs stabilitás, korrózió-csökkentés, detergens-hatás, kopást csökkentő hatás stb.) megállapításához meglehetősen költséges és időt rabló komplex laboratóriumi, fékpadi és nagyüzemi futópróba kísérletekre van szükség, melyek egyaránt kiterjednek a motor, az olaj, valamint e kettő kölcsönhatásának tisztázására [4], [5], [6]. A kenés-

technikai határigénybevétel alapvetően befolyásoló tényezők: a konstrukció, a kivitel s a megfelelő olaj alkalmazásának tekintetében tehát csak kísérleti úton lehet az egyes tényezők hiányosságait és az összes tényezők kölcsönhatásait megállapítani.

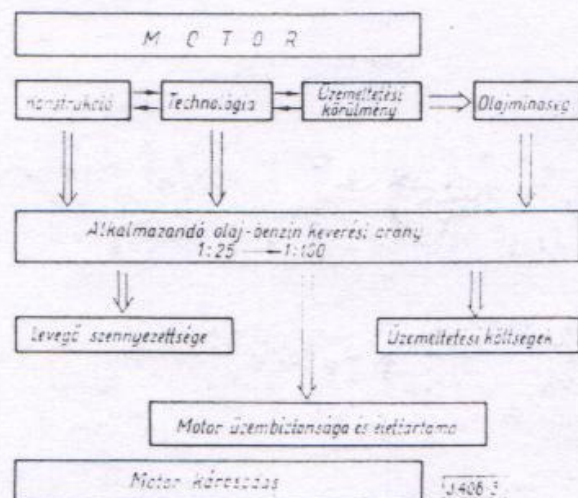
Az előbbieket és lehetőségeinket figyelembe véve, a kétütemű motorok kenéstechnikai határigénybevétele meghatározására nem vállalkozhatunk, s az nem is célunk. A kenéstechnikai határigénybevételnek csak egy, de az adott kétütemű motortípusoknál nagy fontosságú részletét szeretnénk megvizsgálni: az olajbenzin keverési arány kérdését. Az optimális keverési arány kérdésén belül is vizsgálatainkat csak egy meghatározott irányban folytattuk: üzemeltethetők-e a Pannónia P-10H és P-20 típusú motorkerékpárok 1:33-as keverékkel, a kenéstechnikai igénybevételi határ túllépése — tehát kenéstechnikai rendellenesség és mechanikai, termikus károsodás — nélkül.

A 3. ábrán — az áttekinthetőség érdekében leegyszerűsítve — összefoglaltuk az olajbenzin keverési arány problémakörét. A motor konstrukciója és technológiája határolja a gazdaságosan alkalmazható üzemi felhasználási területet, s ezek együttesen meghatározzák a szükséges olajminőséget. A konstrukció, technológia, valamint a felhasznált olaj minőségi szintje pedig meghatározza az alkalmazandó olajbenzin keverési arányt. Ezek együttesen hatnak a motor üzembiztonságára és élettartamára, befolyásolják az üzemeltetési költségeket, s hozzájárulnak a levegő olajfüst szennyezéséhez.

Mivel a motor kenéstechnikai határigénybevétele, s ezen belül az alkalmazandó olajbenzin keverési arányt a motor konstrukciója és technológiája mellett legjobban a felhasznált kenőanyag minősége befolyásolja, mielőtt futópróba-kísérleteinket ismertetnénk, röviden meg kell emlékeznünk a kétütemű motorok kenőanyagával szemben támasztott követelményekről, a kétütemű motorolajról és a kétütemű motorkeverésről.

2. A kétütemű Otto-motorok kenése

A kétütemű Otto-motorok kenése részben azonos, részben eltérő feladatok elé állít minket, mint a négyüteműeké. A kenési rendszer optimális megoldásán ma is dolgoznak.

3. ábra. Az olajbenzin keverési arány problémaköre

A kétütemű motorok frissolaj kenését általában a következő kenési rendszerek valamelyikével oldhatjuk meg eredményesen:

1. keverékkenés (szabályozatlan, keverési arány 4%-tól 1%-ig)	2.1. kenendő helyre szállít
2. kényszerkenés (szabályozott, szivattyúval)	2.2. szívócsöbe adagol (autolube system)

Arra a kérdésre, hogy adott körülmények között milyen kenési rendszer alkalmazása előnyösebb, különféle megoldások tanulmányozása alapján, a motor rendeltetésének és felépítésének ismeretében lehet választ adni, természetesen a gyártómű műszaki-gazdasági lehetőségeinek figyelembevételével.

Nem célunk e helyen a különböző kenési rendszereket ismertetni és elemezni. A KGST országokban, s így hazánkban is az Otto-motorok frissolaj kenését a keverékkenés módszerével oldották meg, ezért csak a keverékkenésről szeretnénk egészen röviden írni.

Míg a négyütemű motorok karterjében a cirkulációs kenés alkalmazása mellett mindig marad egy bizonyos olajmennyiség, melyet bizonyos időnként kiegészítenek, illetve cserélnek, addig a kétüteműek keverékkenésénél mindig friss olaj kerül a kenendő helyekre. Az üzemanyag energiahordozó szerepén felül mint olajhordozó szerepel. Fontos gyakorlati követelmény, hogy a benzintankban mindig egyenletes keverék legyen. (Ezért készítik a mai kétütemű olajokat 20% előhígító komponenssel.)

A motor által beszívott olaj-benzin-levegő keverék először a forgattyúházba kerül. Amikor a karterbe jutó keverék a forró falakat érinti, az üzemanyag egy része elpárolog, a falakon olajcseppek válnak ki és egy olajfilm képződik a kenendő helyeken. Ezt a jelenséget még az is elősegíti, hogy a keverék hozzácsapódik a falakhoz, így a mozgó olajrészecskék nagyobb sűrűségük és tehetetlenségük miatt kicsapódnak. Újabb keverék beszívásával a hajtómű olajfilmje állandóan megújul. A hajtóműrészekről és a falakról leváló olajcseppeket a beszívott gáz ismét magával ragadja az égéstérbe. Itt éppen olyan olajcseppek képződnek, mint a forgattyúházban, csak magasabb hőfokon. A magasabb forringtonú olajrészecskék kiválnak a hengerhüvely falán, s onnan csak lassan párolognak el, majd elégnak. A keverékből ki nem váló olajrészecskék a benzinnel együtt elégnak. A hengeren levő fölösleges olajat az alsó dugattyúgyűrű lehúzza, illetve a felső részben a kipufogócsatornán át kinyomja.

A kétütemű Otto-motorok sajátos keverékkenése — a motor működési rendszeréből és kiviteléből kifolyólag — nehezebb feladatok elé állít minket, mint a négyütemű motoroké:

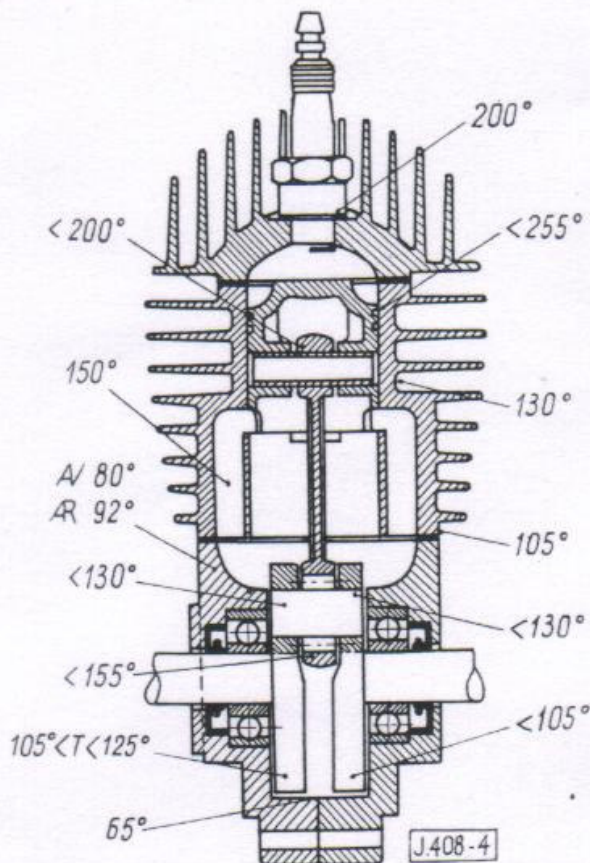
- a kétütemű működési rendszer miatt, mivel minden főtengely fordulatra jut égés, a motor és olaj hőterhelése nagyobb;
- a részvezérlés következtében az összefüggő folytonos és egyenletes kenőfilm kialakítása problémát jelent;
- a kenés rendszeréből kifolyólag (általánosan ural-

kodó a keverékkenés), mivel a keverékkenési rendszer az egyes kenési helyekre jutó olajmennyiségének szabályozását nem teszi lehetővé. Ezért a keverékben levő olajjal nem lehet egyes helyek nagyobb kenőolaj igényét kielégíteni. A forgattyústengely és hajtórúd ágyazása többnyire gördülőcsapágyas, kenőanyag-szükségletüket a keverékes olajozás megoldja. A dugattyúcsapszeg kenése azonban már inkább problémát okozhat.

A kétütemű keverékkenési rendszer problémáinak rövid áttekintése után vizsgáljuk meg a kétütemű motorolajjal szemben támasztott követelményeket. A keverékkenésnél a szokásos belsőégésű motor kenési problémákon kívül felmerül a kenőolaj-benzin megfelelő elválása egymástól, a megfelelő kenőréteg kialakulása, illetve a nehéz benzin frakciókkal hígított kenőolaj közös hatásának kérdése is. Ez a probléma a kenőolaj külön adagolásánál csak kisebb mértékben lép fel.

A probléma elsősorban a motor hőmérsékletével függ össze. A kenendő hely hőmérséklete egyrészt ne legyen magasabb annál, mint amely hőmérsékleten a kenendő olaj még hatásosan tud védeni kopással és súrlódással szemben és ne legyen túl alacsony, hogy a benzin a kenőolajtól megfelelően elváljon.

Schilling nyomán [7] közöljük a 4. ábrán egy kétütemű motorban kialakuló hőmérsékleteket. Ezen látható, hogy a maximális hőmérséklet a felső gyűrűhoronyban $250\text{ }^{\circ}\text{C}$ körül alakul ki. Ezt a hőmérsékletet a modern, megfelelően adalékolt kenőolajok kibírják, illetve feladatukat ennél a hőmérsékletnél még el tudják látni.

4. ábra. Egy kétütemű motorban kialakuló hőmérsékletek Schilling nyomán

A dugattyúcsapszeg hőfoka 200 C° alatt van és itt már a kenőolaj kevés nehéz-benzinnel hígítva kerülhet a csapszeghez. A hajtókaresepágy hőfoka 130—150 C° között lehet, míg a főtengelygörgőzés hőfoka ennél is alacsonyabb.

A kenőolaj nagy része néhány munkafolyamat után az égéstérbe jut és kedvező, ha minél tökéletesebben elég és a kipufogócsőben távozik. Fontos, hogy ne okozzon lerakódást a gyertyán, a hengerfalon és a kipufogórendszerben.

Előbbiek alapján tehát a kétütemű Otto-motorok tulajdonságokkal kell rendelkezniük:

- megfelelő gyújtógyertya-élettartam biztosítása,
- jó égés, kevés lerakódás az égéstérben,
- dugattyúgyűrű-beszorulás kiküszöbölése,
- kevés lerakódás a dugattyúpaláston,
- a mozgó részek minimális kopása,
- a kipufogónyílások eltömődésének csökkentése.

Hogy az olaj ezen feladatoknak milyen mértékben felel meg, az függ az alapolajtól — annak viszkozitásától és kémiai összetételétől — az adalékolástól és a motor üzemelési körülményeitől, valamint a motor konstrukciós adottságaitól [8], [9].

A kísérleteinknél felhasznált új AROL—2T megfelelően kiválasztott hazai előállítású alapolajból és 3,5% import speciális kétütemű motorolaj-adalékból áll. Gyors önoldódását és a benzinben való egyenletes eloszlását 20% előhígító komponens biztosítja.

3. A kenéstechnikai futópróba kísérletek

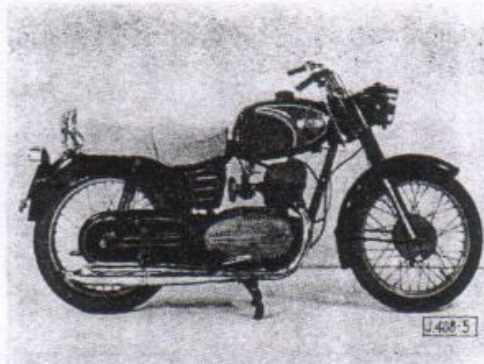
1968 elején az ÁFOR forgalomba hozta az új, magasabb minőségi szintű kétütemű motorolajat, változatlanul AROL—2T néven. Ugyanakkor motorkerékpárgyártásunk is jelentős haladást tett előre: megjelentek a korszerű konstrukciójú és technológiájú P—10H és P—20 típusú Pannónia motorok. A hazai motorolaj és motorkerékpárgyártás fejlődése lehetővé tette, hogy a Csepeli Motorkerékpárgyár megbízásából és a Komáromi Kőolajipari Vállalat támogatásával a MÁFKI Motorkísérleti Osztályán és más formában is eredményes kenéstechnikai futópróba-kísérleteket végezzünk P—10H és P—20 típusú motorokkal, 1 : 33 arányú olaj-benzin keverék használatával [10], [11].

Ebben a tanulmányban vizsgálataink közül csak a legérdekesebbeket, s a gyakorlati jelentőségű eredményeket kívánjuk ismertetni.

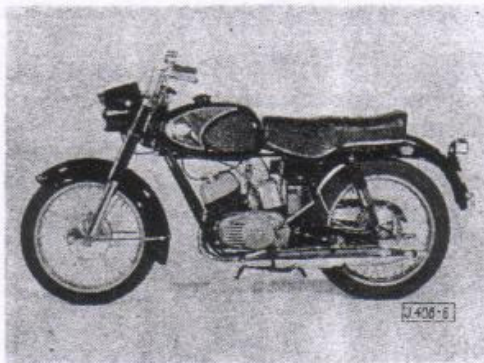
Kísérleteink célja az volt, hogy megállapítsuk: üzemeltethetők-e a P—10H és P—20 típusú motorkerékpárok 1 : 33-as keverékkel, kenéstechnikai rendelkezés és mechanikai, termikus károsodás mentesen, tehát a kenéstechnikai igénybevételi határ túllépése nélkül. Vizsgálataink a 10 000 km-es futópróbára, a hengerek és forgattyúmechanizmusok kopástechnikai vizsgálatára, valamint néhány speciális járműtechnikai mérés elvégzésére terjedtek ki.

3.1. A kísérleti körülmények

A Csepeli Motorkerékpárgyártól kapott 2—2 db vadonatúj P—10H széria és P—20 „0” sorozatú motorjainkkal (5., 6. ábra) a kísérletet 1968 tavaszán kezd-

5. ábra. A kísérleteknél használt Pannónia P-10 motorkerékpár

6. ábra. A kísérleteknél használt új, nagy teljesítményű Pannónia P-20 motorkerékpár

tük s októberben fejeztük be. A kísérleti motorkerékpárok főbb műszaki adatait az 1. táblázatban foglaltuk

1. táblázat

A kísérleti motorkerékpárok főbb műszaki adatai

Motorkerékpár	Pannónia	
	P-10H	P-20
Motor típusa	P-10H	P-20
Motor működési módja	2 ütemű Otto	
Hengerek száma	1	2
Lökettérfogó (cm ³)	247	246
Furat/lökét (mm)	68/68	2 × 56/50
Kompresszió	7,5	10,5
Effektív motorteljesítmény (LE)	16	23
Maximális fordulatszám (min ⁻¹)	5400	7500
Maximális forgatónyomaték (mkp)	2,3	2,3
Fogyasztás, 70 km/ó sebességnél (l/100 km)	3,8	4,3
Maximális sebesség (km/ó)	110	130
Önsúly (kp)	145	142
Üzemanyag	76 okt. benzin 92 okt. benzin és Arol-2T olaj	
Keverési arány (kísérleteinknél)	1 : 33	
Terhelt max. összsúly (kp)	319	

össze. A P—10H motorok üzemeltetéséhez 76 oktán-számú autóbENZINT (MSZ 19 950), a P—20-asokhoz 92 oktán-számú szUPERBENZINT használtunk (MSZ 19 950), bejáratás alatt 1 : 25, utána 1 : 33 keverékben, amelyet az új AROL—2T kétütemű olajjal készítettünk. Mivel az AROL—2T motorolajat — az önoldódás biztosítása céljából — 20% előhígító komponenssel gyártják, az olaj-benzin keverési arányt az előhígítóval ellátott AROL—2T késztermékre értjük! Ezért az

1 : 33 keverési arány előhígító nélküli olajra számítva 1 : 40-et jelent.

A motorok alkatrészeit kísérlet előtt igen részletesen és pontosan bemértük, ami a kenéstechnikai-kopás-vizsgálati értékelés szempontjából megfigyelt alkatrészekre (dugattyú, gyűrűk, henger, csapszeg, csapszegpersely, főtengely) terjedt ki. Például a dugattyúk palástját 14 helyen, a hengerek furatát 16 helyen mértük; a dugattyúgyűrűk véghézagán és horonyban való játékán kívül azok súlyát is mértük. A bemérések során megállapítottuk, hogy a felhasznált alkatrészek a gyári műhelyrajzok előírásainak megfelelnek.

A motorok üzemeltetését rendeltetésszerűen végeztük, a lehetséges maximális igénybevétel mellett. A nagyobb igénybevételt a kétszemélyes terhelés, erős gyorsítás, a KRESZ-t és forgalombiztonságot figyelembevevő maximális utazósebesség jelentette.

A gyári kezelési előírástól a kísérlet céljának megfelelően a következőkben térünk el:

- a 2000 km távú bejáratás során 1 : 25, utána 1 : 33 olaj-benzin keverési arányt alkalmaztunk;
- a gyertyákat a futópróba közben nem tisztítottuk;
- a hangtompítódobok betétcsöveit az egész futópróba alatt nem tisztítottuk;
- a 10 000 km-es futópróba alatt a motort nem bontottuk meg.

A P—10H motorok bejáratását a gyári előírások szerint végeztük. A P—20 motorok bejáratásánál a következő sebességhatárokat tartottuk be: 500 km-ig 100 km/ó, 1000 km-ig 110 km/ó; 2000 km-ig csak rövid időre teljes gáz, illetve végsebesség. Bejáratással kapcsolatos probléma nem merült fel. Ezután az üzemeltetést a tervezettnél megfelelően, a lehetséges maximális igénybevétel mellett folytattuk.

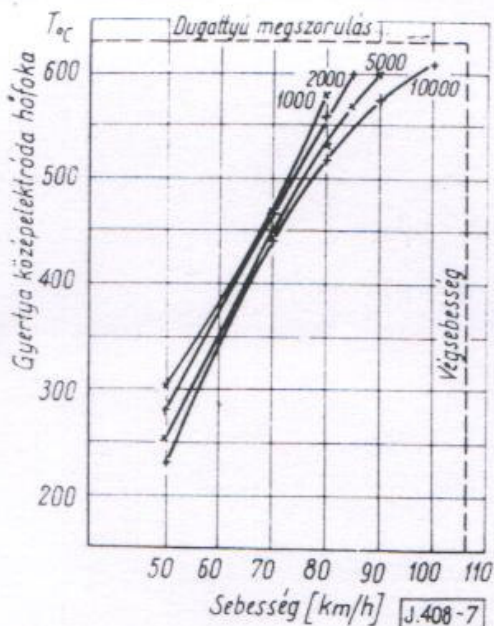
A kísérleti motoroknál a tervezett kilométerszám teljesítését befolyásoló meghibásodás nem fordult elő. A motorok jól bírták a nagy igénybevételt.

A kísérleti futópróba befejezéséig, a rendelkezésre álló idő alatt mindegyik motorral 10 500 km-t futottunk. A teljes futópróbara számítva az átlag-keverék-fogyasztás így alakult: a két P—10-esnél 4,92 és 4,82; a két P—20-asnál 5,30 és 5,33 liter/100 km. Ezek a fogyasztási adatok a kísérleti üzemeltetés szándékosan nagy igénybevételét figyelembe véve kedvezőek.

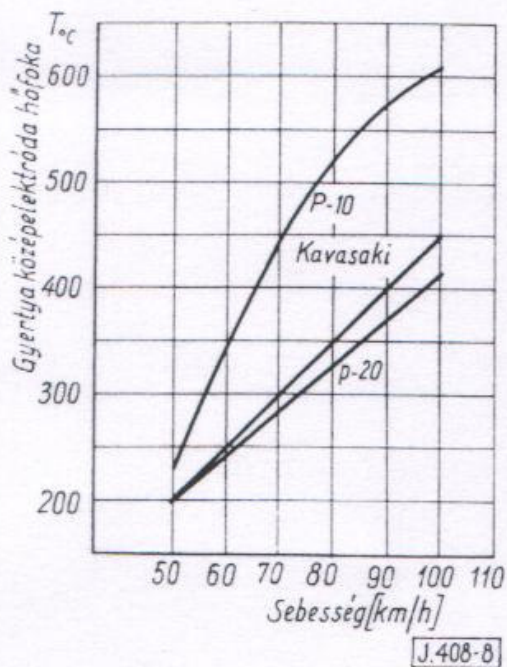
3.2 Járműtechnikai mérések

A futópróba során 1000, 2000, 5000 és 10 000 km-nél a kísérlet céljában megfelelően speciális járműtechnikai méréseket végeztünk. Mértük a gyújtógyertya-középelektroda, a gyertya-alátét és a henger-hűtőborda hőfokát; normál-fogyasztás, sebesség- és gyorsulás-méréseket végeztünk. Értékeljük a henger-dugattyú zajt. Vizsgáltuk, hogyan viselkednek a motorok teljes gáznál (teljes-gázbíróképeség). Mértük az olaj-benzin keverési arány hatását a kipufogófüst sűrűségére.

A gyújtógyertya-középelektroda hőfokának változását a futópróba során 1000, 2000, 5000 és 10 000 km-nél Bosch hőmérsékletmérő gyújtógyertya segítségével mértük. (A normálisan működő gyertya kifűrt középelektrodájának végébe szerelt platina-platinaró-

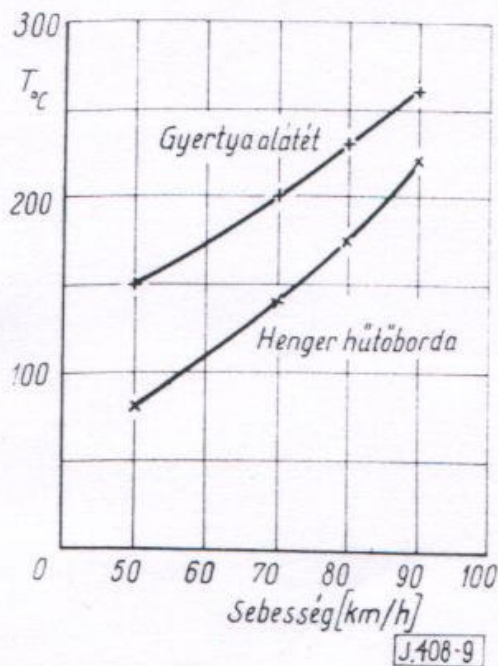
7. ábra. A P-10H motorok gyertya-középelektroda hőfokának változása a sebesség függvényében a futópróba során

8. ábra. Néhány 250 cm³-es motortípus gyertya-középelektroda hőfokának változása a sebesség függvényében

dium hőelem méri a gyertyaközépelektroda végének hőmérsékletét, az értékeket LDC műszerről olvassuk le.) A méréskor a vezetőkívül még a mérést végző személy is a motoron foglal helyet, ezért a mérések eredményeit kétszemélyes terhelés mellett kell figyelembe venni. A mérési tartományt behatárolja a dugattyú-megszorulás határértéke és a motor végsebessége. (100 km/ó sebesség felett kétszemélyes méréseket balesetvédelmi okból nem végeztünk.) A dugattyú-megszorulás P—10H típusnál méréseink szerint 630—650 °C-os gyertya-középelektrodánál következik be.

A 7. ábrából megállapítható, hogy a P—10H motorok hőállapota magas, a sebesség növelésével a gyertyaelektroda hőfoka meredeken emelkedik. A motor bejáratása, majd rendeltetésszerű használata folyamán az egyes sebességekhez tartozó hőfokértékek 30—

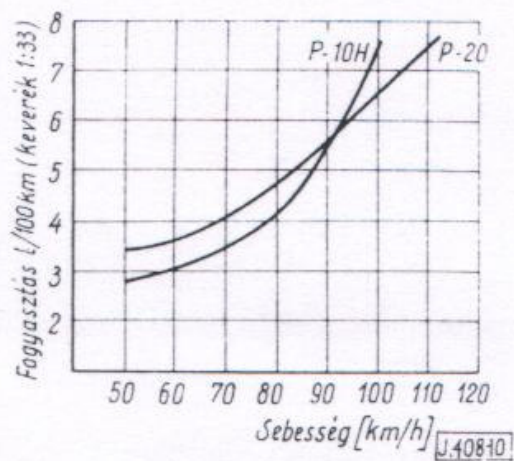

9. ábra. A P-10H motorok gyújtógyertya-alátét és hengerhűtőborda hőfokának változása a sebesség függvényében

70 °C-ot csökkennek. A görbék futásjellegéből látható az is, hogy a motor kétszemélyes terhelés mellett teljes gázzal nyugodtan, dugattyúmegszorulás veszélye nélkül, csak mintegy 5000 km lefutása után üzemeltethető tartósan. A 10 000 km-nél végzett mérés már teljes gázbíróképesseget biztosít. A tízezer km-nél kapott görbét a végsebesség vonaláig meghosszabbítva láthatjuk, hogy a hőfok a dugattyú-megszorulás határértéke alatt marad. Egyébként a futópróba során végzett sebesség méréseink is azt mutatják, hogy a kifogástalanul bejáratott, megfelelően karbantartott és beállított P10-esek 3000–5000 km lefutása után érik el a teljes gázbíróképesseget, s végsebességük 110 km/ó körül alakul.

A 8. ábrán méréseink alapján felrajzoltuk néhány motortípus gyertya-középelektroda hőfokának változását a sebesség függvényében. Látható, hogy a P-20 motorok gyertyaközépelektroda hőfoka rendkívül kedvező, a sebesség növelésével a hőfok csak lassan emelkedik. Megfelelően bejáratott, beállított és karbantartott P-20-nál — annak nagy teljesítménye ellenére — károsan magas hőmérséklet nem lépnek fel, ezért a motor teljes gázbíró, a dugattyúmegszorulás sem következhet be.

A 9. ábrán P-10H motorok gyújtógyertya-alátét és hengerhűtőborda hőfokának változását ábrázoltuk a sebesség függvényében. A kipufogócsanak feletti első hűtőborda tövének hőmérsékletét mértük; vas-konstantán termoelemmel, LDC műszeren leolvassva, kétszemélyes terhelés mellett. Ezek a hőmérséklet nem követik olyan gyorsan és közvetlenül a motor belső hőállapotát, mint a gyertya-középelektroda hőfoka, de nem kevésbé értékes tájékoztató adatul szolgálnak. A futópróba során ezek a hőfokok is változnak, de csak olyan mértékben, hogy az országúti méréseknél elfogadott hibahatárt nem lépik túl, így ábrázolásuk hiábavaló lenne. Egyébként a 9. ábrából megállapítható, hogy a mért hőfokok 90 km/ó sebességnél már meghaladják az irodalomból ismert értékeket [12].

10. ábra. A P-10H és P-20 kísérleti motorjaink fogyasztási diagramja

Ismertetett hőfokméréseinket — mint az egész futópróbát — 1 : 33 keverési arány alkalmazása mellett végeztük. De méréseinket megismételtük 1 : 25 keverési arány használatával is. A kétfajta keverési arány mellett végzett méréseink eredményei között kimutatható eltérés nem volt.

A teljesség kedvéért meg kell említeni, hogy hőfokméréseink hibahatára — az atmoszférikus hatásokat és a rendkívül nehéz mérési körülményeket (utazva mérés) is figyelembe véve — max. ± 10 °C. A méréseket a kiskunlacházai úton végeztük.

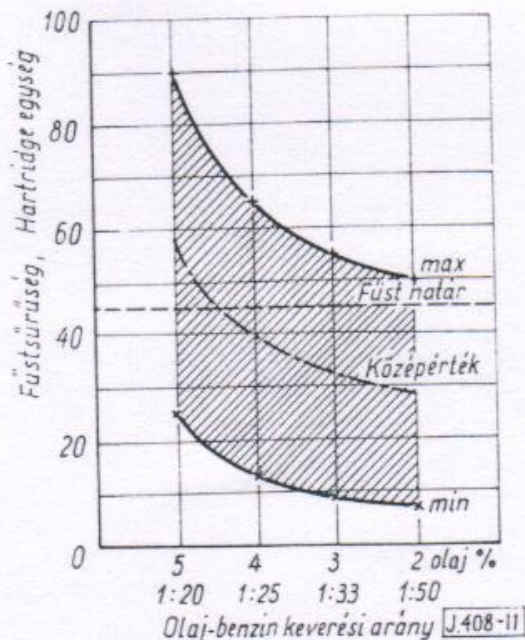
Hőfokméréseink eredményeit összegezve megállapíthatjuk, hogy a P-10H motorok hőállapota magas, a P-20-asoké rendkívül kedvező. A keverési arány 1 : 25-ről 1 : 33-ra történt változtatása a motorok általunk mért szerkezeti elemeinek hőmérsékletét mérhető módon — tehát gyakorlatilag — nem befolyásolta.

A futópróba során végzett normálfogyasztásméréseink eredményei kedvezőek voltak (10. ábra). Az 1 : 33 keverékkel üzemelt motorjaink fogyasztásgörbéje jó közelítéssel megegyezik az 1 : 25 keverési arány mellett felvett gyári fogyasztási görbékkel, s azoknál némileg kedvezőbb is.

A 10 000 km lefutása után gyorsulás méréseket is végeztünk: 0-ról 60 km/órára, illetve 0-ról 80 km/órára. Az eredmények például P-10H motorjainknál a következők voltak: 8,2 sec; 7,7 sec, illetve 13 sec; 14,5 sec. Ezek az értékek a gyár által megadottaknál (8,4 sec; 15 sec) kedvezőbbek.

Fogyasztás, sebesség és gyorsulás méréseink alapján (melyekből itt csak részleteket ismertettünk) megállapíthatjuk, hogy az 1 : 33 keverék alkalmazása a fogyasztási és menetdinamikai tulajdonságokat kismértékben kedvezően befolyásolta.

A kipufogógázok szennyező hatásának csökkentése világviszonylatban komoly problémát jelent. A kétütemű keverékkenesű motoroknál mindig problémát okoz a forgalombiztonságot hátrányosan befolyásoló és egészségre ártalmas kipufogófüstölés csökkentése. A keverési arány 1 : 33-ra történő változtatása rendkívül kedvezően befolyásolja a füstölést a motor minden terhelési tartományában. A 11. ábrán a kipufogófüst-sűrűség és az olaj-benzin keverési arány összefüggését ábrázoltuk P-10H motoroknál. Méréseinket Hartridge (átvilágításos elven működő, folyamatos)

11. ábra. A kipufogófüst-sűrűség és az olaj-benzin keverési arány összefüggése a P-10H motorkerékpároknál

füstsűrűség-mérővel végeztük; 1:20, 1:25, 1:33 és 1:50 keverék használatával. A tiszta levegő 0, a sűrű átlátszatlan füst 100 egységet jelent. A füsthatár (45 egység) felett a kipufogófüst már erősen látható, s ezt az értéket általában nem szabad túllépni. 30 füstegység alatt átlátszó, tiszta; 10 egység alatt láthatatlan a füst. Az ábrában minden keverési arányhoz felrajzoltuk a mért minimális és maximális füstölési értékeket, a közéjük eső füstölési tartományt, s a középértéket is, mely kb. a gyár által ajánlott utazósebességnél jelentkezik. A maximális füstölés hirtelen gyorsításnál, illetve emelkedőre való kapaszkodásnál jön létre.

Füstölés méréseink alapján megállapíthatjuk, hogy 1:20 keverék használata mellett a P-10H motorok általában füsthatár felett üzemelnek. A keverési arány 1:25-ről 1:33-ra történő változtatása a füstölés középértékét 18%-kal csökkenti. 1:33 keverékkel a P-10-esek általában füsthatár alatt üzemelnek. 1:50 keverési arány esetében a füstölési viszonyok tovább javulnak. A P-20 motorjaink füstölési tartománya 1:33 keverékkel 5-től 30 füstegységig terjedt. Ez igen kedvező érték, még a maximum is lényegesen a füsthatár alatt van.

3.3. A kopástechnikai vizsgálat

A 10 000 km-es futópróba befejezése után a motorokat szétszereltük, s az eredményeket értékeltük. A kenéstechnikai-kopásvizsgálati értékelés szempontjából megfigyelt alkatrészeket a bemérésnek megfelelő részletességgel visszamértük. A legfontosabb eredményeket a 2. táblázatban foglaltuk össze. A két-két kísérleti motornál kapott kopások átlagát tüntettük fel, mivel az egyes értékek között lényeges eltérés nem volt.

A kopástechnikai vizsgálat eredményei szerint:

- A dugattyúknál kapott kopásértékek megfelelnek a 10 000 km lefutása után várható értékeknek.
- A különböző helyeken mért hengerkopás értékek

Motor típusa	P-10H	P-20
Maximális dugattyú kopás (mm)	0,05	0,03
Maximális henger kopás (mm)	0,02	0,016
Átlagos henger kopás (mm)	0,009	0,007
Dugattyúgyűrűk kopása		
véghézag növekedés (mm) felső	0,20	0,175
alsó	0,25	0,16
súlyvesztés (mg) felső	80,3	47,2
alsó	72,9	38,1
súlyvesztés (%) felső	0,84	0,94
alsó	0,77	0,76
Csapszeg kopás (mm)	0,017	0,012
súlyvesztés (mg)	107,3	70,000
(%)	0,021	0,021
Csapszegpersely kopás (mm)	0,08	0,04
Dugattyúszem furat kopás (mm)	0,01	0,015

mindegyik motornál közel azonos átlagos hengerkopást eredményeztek. A maximális hengerkopások mértéke is hasonló volt. A kapott értékek a Motorkerékpárgyárnál régebben végzett futópróbák eredményeinél (0,05 mm) lényegesen kedvezőbbek, s ez gyakorlatilag a motorok élettartamának növekedését jelenti.

- A dugattyúgyűrűk kopása méret- és súlyváltozásuk alapján ugyancsak kedvezően alakult.
- A csapszeg kopása megfelelt a várható értékeknek.
- A csapszegperselyek kopása P-10-eseknél még éppen megfelelő, a P-20-asoknál kedvező volt. Egyébként a csapszegpersely a kopás szempontjából egyik legveszélyeztetettebb alkatrész; 0,1 mm-es kopás mellett már erős csörgés jelentkezik.
- A főtengelygörgőzés állapota — mindegyik motornál — a 10 000 km lefutása után is kifogástalan volt.

Kopástechnikai vizsgálataink kedvező eredményei alapján megállapíthatjuk: az új AROL-2T motorolaj kedvező kopáscsökkentő hatása érvényesült, s mechanikai károsodás nélkül lehetséges az 1:33 keverék használata.

3.4. A lerakódás vizsgálata

A motorolajok üzemi alkalmasságának elbírálásánál lényeges, hogy az olaj milyen mértékben képes csökkenteni a lakk, korom vagy koks formájában történő lerakódásokat, illetve az ezek következményeként előálló gyűrűbeszorulást, esetleg dugattyú-besülést, felömlő és kipufogónylások, kipufogódob eltömődését, főtengely, égéster lerakódásokat stb. és az ezek által okozott karbantartási és javítási munkákat.

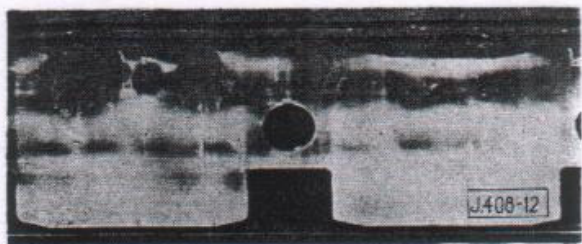
A lerakódás értékelés szempontjait a kétütemű motorolajokkal szemben támasztott követelmények alapján az adott motortípusoknak megfelelően határoztuk meg. A lerakódás vizsgálat eredményeit a 3. táblázatban foglaltuk össze. Itt is a két-két kísérleti motornál kapott eredmények átlagát tüntettük fel, mivel az egyes értékek között lényeges eltérés nem volt. A táblázatban a lerakódási értékszám maximuma: 10. Ez az értékszám a lerakódásmentességet jelenti.

A lerakódás-vizsgálat eredményei

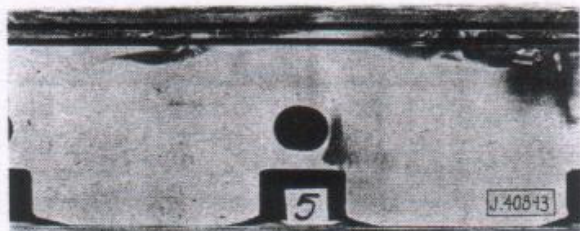
Motor típusa	P-10H	P-20
Értékelt tényező	Értékszám (max. 10)	
Dugattyúgyűrűk állapota	10 (szabadok)	10
Gyűrűzóna lerakódása (hornyok, gát)	1,3	2,4
Dugattyúszoknya külső lakk- lerakódása	8,95	9,5
Dugattyúszoknya belseje	10 (tisztá)	10
Korona belseje	9	9,25
Kipufogónyílás eltömődése	9,9	10
Felömlőcsatornák eltömődése	10 (tisztá)	10
Égéstér lerakódás (mg)	4160	4380
(mg/100 l keverék)	815	775
Gyertyazárlatok száma (db)	nem volt	nem volt
Forgattyúház és főtengely lerakódása	10 (tisztá)	10
Kipufogódob betét lerakódása	60% koksos lakk	

Az egyes értékelési szempontokat sorba véve megállapíthattuk:

- A dugattyúgyűrűk nem szorultak be a horonyba, állapotuk jó volt.
- A dugattyúpalástokon csak minimális lerakódás keletkezett. A 12. ábrát az összehasonlíthatóság érdekében mutatjuk be. A 13. és 14. ábrákon levő fényképek jól mutatják, hogy a lehetséges maximális igénybevétel ellenére a dugattyúk palástján olaj okozta lerakódás csak minimális mértékben keletkezett.

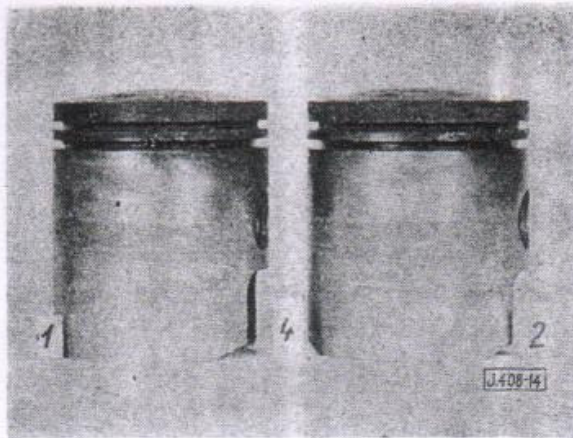

12. ábra. Nem megfelelő minőségi szintű, olajjal 10 000 km-t üzemelt P-10 motorkerékpár dugattyúja

13. ábra. Új AROL-2T olajjal, 1:33 keverékkel futott P-10H motorunk dugattyúja 10 000 km után

- A felömlőcsatornák teljesen tiszták voltak, a kipufogónyílásokban csak minimális, teljesítményvesztéséget nem okozó lerakódás keletkezett.
- Az égéstérben a lerakódás normális volt, öngyulladás nem okozott, könnyen el lehetett távolítani.

14. ábra. Az egyik új AROL-2T olajjal, 1:33 keverékkel futott P-20 motorunk dugattyúja 10 000 km után

- Gyertyazárlat, beszakállásodás egyik motornál sem fordult elő. Tisztítás nélkül bírták ki a próbát.
- A forgattyúház és főtengely mindegyik motornál teljesen tiszta és hibamentes volt.
- A kipufogódob-betéteken minimális és könnyen eltávolítható, fojtást nem okozó lerakódást találtunk (15. ábra). Egyébként 1:20 és 1:25 keverék használatánál a betéteken már néhány ezer km után az áteresztő furatok eltömődnek, fojtás keletkezik s a motor teljesítménye erősen csökken.

A lerakódás-vizsgálat eredményei bizonyították, hogy az új AROL-2T olaj a P-10H és P-20 motorok olajminőség igényének megfelelt.

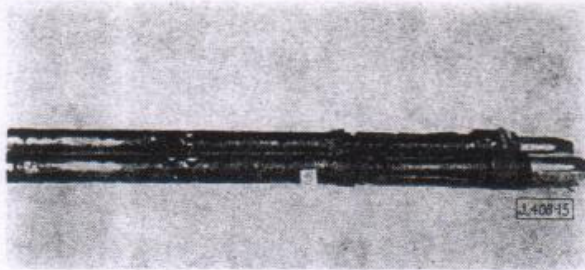
4. A kísérlet eredményeinek összefoglalása

Pannónia motorkerékpárokkal végzett kenéstechnikai futópróba-kísérleteink során a következő megállapításokat tettük és az alábbi eredményeket értük el:

1. Az új AROL-2T motorolaj a P-10H és P-20 típusú motorok olajminőség igényének megfelel, kedvező kopáscsökkentő hatása érvényesült.
2. Az 1:33 keverékkel üzemelt kísérleti motoroknál kenéstechnikai rendellenesség nem mutatkozott. Olaj, illetve kenés által okozott üzembiztonságot csökkentő motorhiba nem történt.
3. Motorikus és mechanikai károsodás nélkül lehetséges az 1:33 arányú olaj-benzin keverék használata.
4. A keverési arány 1:25-ről 1:33-ra történt változtatása:

- a motorok hőállapotát gyakorlatilag nem befolyásolta,
- a henger-dugattyúzajra nem volt hatással,
- a kopások mértékét nem növelte,
- a fogyasztási és menetdinamikai tulajdonságokat kismértékben kedvezően befolyásolta,
- az égéstér, gyertya és kipufogóvezetékek lerakódásait jelentékeny fokban mérsékelte,
- a motorok kipufogó füstölését nagymértékben csökkentette.

Kutatási munkánk eredménye alapján javasoltuk a Csepeli Motorkerékpárgyárnak: a P-10H és P-20 motor-

15. ábra. Az egyik 1:33 keverékkel futott P-10H motorunk kipufogódob betétesövei 10 000 km után

kerékpároknál bejáratás alatt 1:25, utána 1:33 keverék alkalmazását. Azt azonban a Motorkerékpárgyárnak kell eldöntenie, hogy az átállást a 2—2 motorral végzett kísérlet alapján vállalja, vagy szélesebb területen további megfigyeléseket végez az átállás előtt.

A P-10H és P-20 motoroknál az új AROL-2T két-ütemű olaj használata mellett a keverési arány 1:25-ről 1:33-ra történő változtatása a népgazdaság, a Motorkerékpárgyár és a vevőközönség számára a következő közvetlen előnyökkel jár:

1. 25%-kal csökken a motorok olajfogyasztása, ennek megfelelően csökken a motorok üzemeltetési költsége.
2. A hengerkopás mértéke csökken, s ez a gyártmány élettartamának növekedését eredményezi.
3. A motorok minőségét, használati értékét nagymértékben javítja a kötelező karbantartási és átvizsgálási műveletek csökkenése:
 - a dugattyúgyűrűk megvizsgálása, esetleg cseréje, így motorbontás csak 10 000 km-nél szükséges,
 - a kipufogóberendezés és a henger teljes kikörmözését is csak 10 000 km-nél kell elvégezni.
 - a bejáratás és a porlasztók finombeállítás után a gyújtógyertyát csak 4000 kilométerenként kell ellenőrizni és 10 000 km üzemelés után kicserélni,
 - a hangtompítódob betétsövének tisztítása 5000 kilométerenként elegendő.
4. A motorok füstölése nagymértékben csökken, s mivel egy üzemelő motor füstszintje értékes minőségi jellemző is, ezáltal a motorok használati értéke emelkedik.

5. A motorok által a levegő olajfüst szennyezése csökken.

Tanulmányunkban egy gyakorlati probléma vizsgálatának során mutattuk be a kenéstechnikai határigénybevétel fogalmát és fontosságát. Megállapítottuk, hogy a P-10H és P-20 típusú Pannónia motorkerékpárok 1:33-as olaj-benzin keverékkel a kenéstechnikai igénybevételi határ túllépése nélkül üzemeltethetők. Annak ellenére, hogy kísérleteink volumenét és mélységét a rendelkezésre álló anyagi lehetőségek erősen korlátozták, reméljük, az elvégzett kísérlet a kapott eredmények mellett tájékoztatást ad hasonló kutatómunkák elvégzéséhez, s munkánk eredményeként — ha a motorokat gyártó cég is előírja — a következő években egyre több Pannónia motorkerékpár fog 1:33 keverékkel közlekedni.

I R O D A L O M

- [1] *Fernezelyi F.*: Motorolajaink adalékolása és minősége. Autóközlekedés. 1968. 8. szám.
- [2] *Küchler*: Theoretische und Praktische Untersuchungen zur Bestimmung der Grenzleistung eines Vorkammer Diesel-motors mit Abgas-turboaufladung. Cimac Kolloquium. Wiesbaden. 1959.
- [3] *Fülöp Z.*: Diesel-motorok határteljesítménye. BME, Tudományos Ülésszak, 1967. november. (Előadás)
- [4] *Freund—Zalai*: Motorüzemanyagok vizsgálata és tulajdonságai. MTA Kémiai Tudományok Osztályának Közleményei, 23. kötet 1. szám. 1965.
- [5] *Zalai—Pallay*: Diesel-motorok követelményei a kenőolaj minőségével szemben. Diesel-motor Konferencia, Budapest, 1965. (Előadás)
- [6] *Fernezelyi F.*: Motorolajok kenéstechnikai minősítése fékpadi kísérletekkel. Járművek, Mezőgazdasági Gépek. 1967. 2. szám.
- [7] *Schilling A.*: Les huiles pour moteurs et le graissage des moteurs. Éditions Technip. 1962. Paris.
- [8] *Zalai—Lehner*: Trabant motoron végzett kísérletek. MÁFKI, Kutatási jelentés. Budapest, 1966.
- [9] *Fernezelyi F.*: Hazai és külföldi kétütemű Otto-motor olajadalék hatékonyságának futópróba kipróbálása. MÁFKI, Kutatási jelentés. Budapest, 1967.
- [10] *Fernezelyi F.*: P-10H motorkerékpárok kenéstechnikai üzemeltetési futópróbája. MÁFKI, Kutatási jelentés. Budapest, 1968.
- [11] *Fernezelyi F.*: P-20 motorkerékpárok kenéstechnikai üzemeltetési futópróbája. Csepeli Motorkerékpárgyár, Kutatási jelentés. Budapest. 1968.
- [12] *Fischer K.*: Zündkerzen im Licht der Rationalisierung Kraftfahrzeugtechnik. 1968. 8.